

เนื่องในโอกาสครบรอบ 130 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

ในเดือนกันยายน ปี 1887 ประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามใน “ปฏิญญาว่าด้วยทางพระราชไมตรีและการค้าขายระหว่างประเทศสยามกับประเทศญี่ปุ่น” (The Declaration of Amity and Commerce 1887) และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (ปี 2017) ความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่ายนี้ดำรงอยู่มาโดยไม่ขาดตอน แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศของทั้งสองฝ่าย และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างประเทศ เช่น สงครามโลกทั้งสองครั้งก็ตาม

ตลอดระยะเวลา 130 ปี ของความสัมพันธ์อันยาวนานนี้ คงมีผู้ตั้งข้อสงสัยว่าความสัมพันธ์สองฝ่ายราบรื่นอยู่ตลอดเวลาหรือไม่ และถ้าคำตอบคือ ไม่ คำถามที่ตามมาก็คือ อะไรที่ทำให้ความสัมพันธ์ยังคงอยู่ได้โดยไม่ขาดตอน ท่ามกลางความสัมพันธ์ที่มีทั้งความแน่นแฟ้น ราปรึน และขัดแย้ง ชวนข้องในเวลาเดียวกัน

ถ้ามองย้อนกลับไปในอดีตเพื่อดูรายละเอียดในแต่ละช่วงเวลาของความสัมพันธ์สองฝ่าย ก็จะพบว่า ในท่ามกลางความเป็นพันธมิตรและหุ้นส่วนแบบสองฝ่าย ก็มีความขัดแย้งและคับข้องใจแทรกอยู่ด้วย เช่น ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 แม้ว่ารัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามจะเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น แต่ในระดับประชาชนก็มีขบวนการเสรีไทยที่ต่อสู้กับฝ่ายญี่ปุ่นอยู่ตลอดเวลา หรือในช่วงทศวรรษที่ 1970 ที่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในระดับรัฐบาลดำรงอยู่ก็มีการประท้วงต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นจากขบวนการนักศึกษาและประชาชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ในขณะที่มีความขัดแย้ง ชวนข้อง แทรกอยู่ในความสัมพันธ์สองฝ่ายในแต่ละเวลานั้น รัฐบาลและประชาชนของทั้งสองฝ่ายต่างก็พยายามในการแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งเหล่านั้น เพื่อให้ความสัมพันธ์ยังคงดำรงอยู่ต่อไป ในระดับรัฐบาล เป็นเรื่องที่น่าทึ่งไม่ได้ว่า ประเทศทั้งสองมีผลประโยชน์แห่งชาติที่สอดคล้องกันมานับตั้งแต่หลังสงคราม ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติดังกล่าวนี้ แม้ว่าจะไม่เท่าเทียม แต่ก็มากพอที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายเห็นความสำคัญต่อกันและกัน และพยายามดำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันเอาไว้ ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นอย่างมากของการค้า การลงทุนจากญี่ปุ่นมายังประเทศไทยนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 รวมทั้งความช่วยเหลือจำนวนมากที่ญี่ปุ่นมอบให้แก่ประเทศไทยในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในทศวรรษที่ 1990 และนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2000 เป็นต้นมา ทั้งสองประเทศก็มีทิศทางนโยบายและผลประโยชน์ที่สอดคล้องกันในการพัฒนาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มน้ำโขง

นอกจากความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาลแล้ว ความผูกพันในระดับประชาชนก็นับว่ามีความสำคัญมาก และมีผลในการเชื่อมร้อยและส่งเสริมความสัมพันธ์สองฝ่ายในระดับรัฐบาลด้วย ซึ่งความสัมพันธ์ในระดับประชาชนนี้หมายรวมถึงการเดินทางแลกเปลี่ยนของประชาชนกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้า นักธุรกิจ นักท่องเที่ยว และนักเรียน นักศึกษา การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม-ภาษา อันเป็นรากฐานของความเข้าใจของประชาชนทั้งสองฝ่าย และที่สำคัญมากกว่านั้นก็คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และบทเรียนของกันและกันเมื่อต่างฝ่ายต่างเผชิญปัญหาหรือภัยพิบัติ เช่น เหตุการณ์มหาภัยพิบัติ 3 ประการในญี่ปุ่นในปี 2011 และมหาอุทกภัยในประเทศไทยในปีเดียวกัน ที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายช่วยเหลือกันในฐานะมิตรร่วมชะตากรรมเดียวกัน เป็นต้น

ในด้านการศึกษามีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ในขณะที่ “ญี่ปุ่นศึกษา” ในหลายประเทศกำลังเผชิญภาวะถดถอย เพราะสถานะที่เสื่อมถอยของญี่ปุ่นเอง ประกอบกับการก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจของจีน ทำให้ความสนใจเรื่อง “จีนศึกษา” เติบโตขึ้นอย่างก้าวกระโดดในหลายประเทศ ด้วยความต้องการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับจีน และด้วยการสนับสนุนอย่างเด่นชัดของรัฐบาลจีน แต่สถานการณ์ดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างออกไปในกรณีของ ประเทศไทย กล่าวคือ แม้ว่า “จีนศึกษา” ในประเทศไทยจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะ 2 ทศวรรษนี้ แต่การเติบโตของ “จีนศึกษา” ก็ไม่ได้มีผลทำให้เกิดความเสื่อมถอยต่อ “ญี่ปุ่นศึกษา” ในประเทศไทย ในทางกลับกัน “ญี่ปุ่นศึกษา” ในประเทศไทยก็มีพัฒนาการที่ก้าวหน้าเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนนักศึกษา จำนวนหลักสูตร จำนวนสถานศึกษา และกิจกรรมทางวิชาการอื่นๆ เช่น การประชุมวิชาการประจำปี และวารสารทางวิชาการของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย และการศึกษาวิจัยโดยโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch Project) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นต้น

บนผลประโยชน์ร่วมกัน ความผูกพัน และความสนใจในกันและกันดังกล่าวนี้ ทำให้เป็นสิ่งที่เชื่อมั่นว่า ความสัมพันธ์สองฝ่ายจะยังคงดำรงอยู่และพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องและราบรื่นเช่นที่ผ่านมา ในเวลาเดียวกัน สำหรับสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนส่งเสริม “ญี่ปุ่นศึกษา” ในสังคมไทย ก็มีนโยบายและทิศทางที่จะสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแน่นแฟ้นขึ้นผ่านกิจกรรมทางวิชาการต่างๆ อันจะสร้างและขยายความสนใจและความผูกพันในระดับประชาชนให้กว้างขวางและมั่นคงมากขึ้น บนความเชื่อว่าการความเข้าใจและความผูกพันในระดับประชาชนนี้เป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสัมพันธ์สองฝ่ายในระดับรัฐบาล และประเทศในภาพรวม

ในโอกาสครบรอบ 130 ปีของความสัมพันธ์สองฝ่ายในปีนี้ สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทยขอร่วมแสดงความยินดีกับรัฐบาลและประชาชนของทั้งสองประเทศที่ได้เพียรพยายามในการรักษาและส่งเสริมความสัมพันธ์อันยาวนานนี้มาอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

ศิริพร วัชชวัลคุ (รศ.ดร.)

นายกสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย

ธันวาคม 2017